

Верховний
Суд

Відповідальність посадових осіб за збитки, завдані товариству

Олена Кібенко,
суддя Великої Палати Верховного Суду

4 травня 2020 року

Обов'язки посадових осіб товариства

Стаття 92 ЦКУ:

3. Орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, **добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень.**

Види порушень з боку посадових осіб

- 1) Порушення порядку вчинення правочину;
- 2) Вихід за межі повноважень;
- 3) Недобросовісні, нерозумні, недбалі дії, які шкодять товариству (можуть бути вчинені без порушення порядку, в межах повноважень)

Якщо посадова особа порушила свої обов'язки: ЦК України

Визнання правочину недійсним, неукладеним – статті 92, 203 (загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочинів), 241 ЦКУ (вчинення правочинів представником з перевищенням повноважень).

Абзац 2 ч. 3. статті 92 ЦКУ:

У відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, **коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження.**

Обов'язкова умова – недобросовісність контрагента (іноді важко довести)

Якщо посадова особа порушила свої обов'язки: ЦК України

Стаття 92 ЦКУ:

- 4. Якщо члени органу юридичної особи та інші особи, які відповідно до закону чи установчих документів виступають від імені юридичної особи, порушують свої обов'язки щодо представництва, вони **несуть солідарну відповідальність за збитки, завдані ними юридичній особі.**

Стаття 99 ЦКУ:

- 3. Повноваження члена виконавчого органу можуть бути **в будь-який час припинені** або він може бути тимчасово **відсторонений** від виконання своїх повноважень.

Якщо посадова особа порушила свої обов'язки: Закон про АТ

Стаття 63

Відповідальність посадових осіб органів акціонерного товариства

- 1. Посадові особи органів акціонерного товариства повинні діяти в інтересах товариства, дотримуватися вимог законодавства, положень статуту та інших документів товариства.
- 2. Посадові особи органів акціонерного товариства **несуть відповідальність перед товариством за збитки, завдані товариству своїми діями (бездіяльністю), згідно із законом.**
- 3. У разі якщо відповідальність згідно із цією статтею несуть кілька осіб, їх відповідальність перед товариством є солідарною.

Якщо посадова особа порушила свої обов'язки: Закон про АТ

- **Стаття 72.** Вчинення значного правочину та правочину, щодо якого є заінтересованість, з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення
- 1. Значний правочин, правочин, щодо якого є заінтересованість, вчинений з порушенням порядку прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, **створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки акціонерного товариства лише у разі подальшого схвалення правочину товариством у порядку, встановленому для прийняття рішення про надання згоди на його вчинення.**

Якщо посадова особа порушила свої обов'язки:

Стаття 71 (правочини з заінтересованістю)

Закон про АТ

11. **Солідарну відповідальність за шкоду, заподіяну товариству правочином**, вчиненим з порушенням цієї статті, несуть особа, яка порушила вимоги цього Закону, та особа, заінтересована у вчиненні акціонерним товариством такого правочину.

12 Правочин із заінтересованістю, вчинений на умовах, які за висновком залученої відповідно до цієї статті особи (незалежного аудитора, суб'єкта оціночної діяльності або іншої особи, яка має відповідну кваліфікацію) є для товариства гіршими за звичайні ринкові умови, **може бути визнаний судом недійсним за позовом акціонера товариства.**

Збитки, завдані акціонерному товариству внаслідок вчинення такого правочину (у тому числі різниця між ціною правочину та ринковою ціною), відшкодовуються солідарно особою, заінтересованою у вчиненні товариством такого правочину, а також членами наглядової ради товариства, які проголосували за надання згоди на вчинення такого правочину (у разі надання наглядовою радою згоди на вчинення правочину).

Якщо посадова особа порушила свої Закон "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" **ОБОВ'ЯЗКИ?**

Стаття 46. Схвалення значного правочину та правочину із заінтересованістю

- 1. Значний правочин, правочин із заінтересованістю, вчинений з порушенням порядку прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, **створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки товариства лише у разі подальшого схвалення правочину товариством** у порядку, встановленому для прийняття рішення про надання згоди на його вчинення.
- 4. Посадові особи товариства, винні у порушенні порядку вчинення значних правочинів чи правочинів із заінтересованістю, **солідарно відповідають за збитки, завдані товариству** (ч. 5 ст. 44, ч. 4 ст. 45 Закону)

Способи захисту

- Визнання правочину недійсним або неукладеним товариством
- Звільнення посадової особи;
- Стягнення з посадової особи збитків.

Запобігання зловживанням: статут, контракт з директором, корпоративний договір, сучасна структура корпоративного управління, сучасна система діловодства, поточний контроль за діяльністю

Не всі помилки побудови корпоративної структури можуть бути пост-фактум “виправлені” судом!

Спеціальні норми щодо відповідальності

- Законодавство про банкрутство
- Законодавство про виведення з ринку неплатоспроможних банків

Спеціальні норми щодо відповідальності : Кодекс України з Ч. 2 статті 61 процедур банкрутства

Під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою.

У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають змогу іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника - юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Стягнені суми включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку черговості, встановленому цим Кодексом.

Спеціальні норми щодо відповідальності : Кодекс України з процедур банкрутства

Субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства у судовій практиці Верховного Суду. Огляд правових висновків Верховного Суду. Київ, 2019. – 28 с.

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KGS_VS.pdf

Спеціальні норми щодо відповідальності: Закон “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”

Частина 5 статті 52 - Фонд або уповноважена особа Фонду у разі недостатності майна банку звертається до **пов'язаної з банком особи**, дії або бездіяльність якої призвели до заподіяння кредиторам та/або банку шкоди, та/або пов'язаної з банком особи, яка внаслідок таких дій або бездіяльності прямо чи опосередковано отримала майнову вигоду, **з вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної банку.**

Кошти, стягнуті з пов'язаних із банком осіб як відшкодування шкоди, а також з небанківських фінансових установ, зазначених в абзаці першому цієї частини, включаються до ліквідаційної маси банку.

Стаття 37, 38 – право Фонду (уповноваженої особи) звертатися з позовами від імені банку, у разі виявлення нікчемних правочинів Фонд має право вимагати відшкодування збитків, спричинених їх укладенням.

Спеціальні норми щодо відповідальності: Закон “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”

Анонс!

Верховний Суд готує узагальнення
практики застосування Закону “Про систему
гарантування вкладів фізичних осіб”,
окремий розділ буде присвячений
відповідальності пов'язаних осіб, зокрема
керівників банку

Хто такі посадові особи?

- **Стаття 23.** Органи управління товариством та їх посадові особи *{Стаття 23 втратила чинність у частині, що стосується акціонерних товариств, на підставі Закону № 514-VI від 17.09.2008, Закон втратив чинність у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю на підставі Закону № 2275-VIII від 06.02.2018}*
- Управління товариством здійснюють його органи, склад і порядок обрання (призначення) яких здійснюється відповідно до виду товариства.
- Посадовими особами органів управління товариства є фізичні особи - голова та члени виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, наділені повноваженнями з управління товариством, якщо утворення такого органу передбачено установчими документами товариства.

Хто такі посадові особи?

Пункт 15 частини першої статті 2 Закону «Про акціонерні товариства»

посадові особи органів акціонерного товариства - фізичні особи - голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства;

Стаття 28 Закону «Про ТОВ та ТДВ»

1. Органами товариства є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган.

Хто такі посадові особи: складні випадки

- Органи, не передбачені законом, але визначені статутом;
- Декілька виконавчих органів;
- Особа займає посаду з назвою "директор", але не має право діяти від імені товариства (директор з маркетингу, фінансовий директор, виконавчий директор);
- Інші особи фактично керують товариством замість його посадових осіб (учасники, мажоритарні акціонери, бенефіціари);
- Арбітражний керуючий, уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи сам Фонд, компанія з управління активами (щодо корпоративних інвестиційних фондів).

Солідарна відповідальність члена колегіального органа: як зменшити ризика?

- Детальна фіксація ухвалених рішень (зауваження, пропозиції, результати голосування – хто був відсутній, хто голосував за, проти і хто утримався); **ризик відповідальності за бездіяльність.**
- Звернення з заявами/повідомленнями до інших органів управління товариства, правоохоронних органів, регулятора
- Звільнення (незгода з політикою колегіального органу, вказівками неформальних керівників).

Умови притягнення до відповідальності

- Протиправна поведінка (дія чи бездіяльність)
- Шкода (втрати, упущена вигода)
- Причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою та шкодою
- Вина особи, яка завдала шкоду

Стандарти доказування!

Стандарти доказування

- Пунктом 3 розділу I Закону України № 132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» (далі – «Закон № 132-IX») було, зокрема внесено зміни до Господарського процесуального кодексу України (далі – «ГПК України») змінено назву статті 79 ГПК з **“Достатність доказів”** на нову - **«Вірогідність доказів»** та викладено її у новій редакції:
- «1. Наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування.
- 2. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання».

Межі втручання суду в бізнес-рішення

- Де межа між підприємницьким ризиком і протиправною поведінкою, що завдала збитків?
- Будь-яке бізнес-рішення повинно мати своє розумне пояснення (враховувати ситуацію, яка існувала на момент ухвалення рішення, не оцінювати його з урахуванням знань "пост-фактум")
- Не можна оцінювати окрему дію, правочин, без урахування ситуації в цілому
- **Чи звільняє від відповідальності брак знань, компетенції, досвіду, незначний строк роботи у товаристві? (об'єктивно-суб'єктивний текст).**

Похідні позови

Пункт 12 частини 1 статті 20 ГПК України

Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:

- справи **у спорах між юридичною особою та її посадовою особою** (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) **про відшкодування збитків**, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, **за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах**

Частина 1 статті 54 ГПК України

1. **Власник (учасник, акціонер) юридичної особи, якому належить 10 і більше відсотків** статутного капіталу товариства (крім привілейованих акцій), або частка у власності юридичної особи якого становить 10 і більше відсотків, може подати в інтересах такої юридичної особи

Позов учасника/акціонера про визнання правочинів товариства недійсними

**Постанова ВП ВС від 08 жовтня 2019 року у справі
№916/2084/17, провадження № 12-77гс19**

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84911545>

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

Учасник ТОВ у **2017** році звертається до господарського суду і просить визнати недійсними договори про внесення змін до договору оренди **2005** року, укладені ТОВ з РВ ФДМУ у **2013 та 2014** році (укладені без згоди зборів)

Посилається на рейдерське захоплення ТОВ у **2009 році**.

11.12.2014 - учасника **втретє** поновлено на посаді директора ТОВ, його частка у ТОВ – 30%. Частка учасників, з якими є корпоративний конфлікт – 70%.

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

8.2.....

Згідно зі статтями [92](#), [97 ЦК України](#) юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Управління товариством здійснюють його органи. Органами управління товариством є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом.

Відповідно до [статті 98 ЦК України загальні](#) збори учасників товариства мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що належать до компетенції інших органів товариства. Рішення загальних зборів приймаються простою більшістю від числа присутніх учасників, якщо інше не встановлено установчими документами або законом.

Згідно зі [статтею 116 ЦК України](#) учасники господарського товариства мають право у порядку, встановленому установчим документом товариства та законом, брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі; брати участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди).

8.3. З наведених норм права вбачається, що за договором, укладеним товариством, права та обов'язки набуває таке товариство як сторона договору. При цьому, правовий стан (сукупність прав та обов'язків) безпосередньо учасників цього товариства жодним чином не

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

8.4.

Повноваження діяти від імені юридичної особи є можливістю створювати, змінювати, припиняти цивільні права та обов'язки юридичної особи ([стаття 239 ЦК України](#)). **Таке повноваження не належить до корпоративних прав учасника юридичної особи.**

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

8.6. Повноваження органу управління товариства (на надання зазначеної згоди), який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з корпоративними правами його учасників, які діють від імені товариства права не мають.

Підписання виконавчим органом товариства договору з іншою особою без передбаченої статутом згоди вищого органу цього товариства може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою - стороною договору, а не корпоративних прав його учасника.

8.9. Враховуючи відсутність порушення спірними договорами прав та інтересів позивача, що є самостійною підставою для відмови у позові, Велика Палата Верховного Суду не вбачає необхідності надавати оцінку дійсності спірних договорів.

Позов учасника/акціонера про визнання правочинів товариства недійсними

Учасник:

- 1) Міноритарний
- 2) Мажоритарний
- 3) "Колишній"

Товариство:

- Загальні збори учасників
- Наглядова рада
- Виконавчий орган

Контрагент

Договір

Як захистити права учасника?

- Учасник (більше 50%): рішення загальних зборів – призначення нового директора – звернення з **ПОЗОВОМ від імені товариства** (про визнання договору недійсним/неукладеним, витребовування майна, про стягнення збитків з колишнього директора тощо)
- Учасник (10% і більше): **ПОХІДНИЙ ПОЗОВ** учасника/акціонера в інтересах юридичної особи до директора про стягнення збитків
- Учасник в ТОВ (менше 50%): **вихід з ТОВ** – стягнення вартості частки у майні товариства, а якщо таке майно істотно зменшилося внаслідок недобросовісних дій учасників та/або директора – **стягнення збитків з товариства/учасників/директора**

Поширення на керівника юридичної особи норм закону щодо представництва

**Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі №
911/2129/17, провадження 12-45гс19**

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85743713>

ВП ВС вирішила, що ч.1 ст. 232 ЦК України підлягає застосуванню при вирішенні спорів про визнання правочину, вчиненого керівником юридичної особи, таким що вчинений внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною.

Поширення на керівника норм закону щодо представництва

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 911/2129/17, провадження 12-45гс19

- **6.21.** За змістом наведених вище норм матеріального права особи, які виступають від імені юридичної особи, зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно.
- **6.22.** Окрім того, такі правовідносини мають довірчий характер між підприємцем (товариством) і його посадовою особою, протиправна поведінка посадової особи полягає у неналежному та недобросовісному виконанні певних дій, без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм посадовими обов'язками за власним умислом (розсудом), прийнятті очевидно необачних, марнотратних та завідомо корисливих на користь такої посадової особи рішень.

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86333853>

Учасник ТОВ з часткою 3,5% статутного капіталу оспорує попередній договір та договір купівлі-продажу. За твердженням позивача, ці договори не є прибутковими, оскільки нерухоме майно відчужене, а згодом передане в іпотеку за ціною, яка в 24 рази перевищує визначену в договорах вартість. Вони укладені не в інтересах товариства та його учасників і порушують права позивача на отримання дивідендів у зв'язку з їх неприбутковістю.

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

- **79.** Згода загальних зборів товариства на укладення договору є згодою органу управління товариства, який діє від його імені. **Повноваження органу управління товариства (на надання зазначеної згоди), який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з корпоративними правами його учасників, які діяти від імені товариства не мають права.** Підписання виконавчим органом товариства договору з іншою особою без передбаченої статутом згоди вищого органу цього товариства може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою - стороною договору, а не корпоративних прав його учасника.

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

- **81. ... інтереси товариства можуть не збігатися з інтересами окремих його учасників, а інтереси учасників товариства також не завжди збігаються** (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 жовтня 2019 року у справі № 916/2084/17 та від 22 жовтня 2019 року у справі № 923/876/16). Тому, **вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників і самого товариства, уникати зайвого втручання в питання діяльності товариства, які вирішуються виключно рішенням загальних зборів учасників товариства, надавати оцінку добросовісності інших учасників, права яких в разі задоволення позовних вимог можуть бути порушені.**

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

- **83.** Якщо позивач, який є учасником ТОВ «ХК «Інтернет», що володіє часткою у розмірі 3,5 % статутного капіталу цього товариства, вважає свої корпоративні права порушеними внаслідок укладення оспорюваного договору, він не позбавлений права (разом з іншими учасниками) у будь-який час **ініціювати питання щодо скликання позачергових зборів учасників товариства з метою належного реагування на факт укладення такого договору та розгляду питання щодо порушення або непорушення прав та законних інтересів товариства (його учасників).** Якщо збори учасників товариства дійдуть висновку про порушення укладеним договором купівлі-продажу прав та законних інтересів товариства останнє вправі звернутися до суду з відповідним позовом.
- **84.** Належним способом захисту права учасника юридичної особи може бути також **подання ним (зокрема разом з іншими учасниками, яким належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства) позову в інтересах юридичної особи до її посадової особи про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи на підставі пункту 12 частини першої статті [20](#), статті [54 ГПК України](#).**
- **85.** Якщо учасник товариства не може звернутися з позовом до посадової особи від імені товариства, бо розмір його частки є недостатнім для цього з огляду на вимоги частини першої [статті 54 ГПК України](#), то такий учасник вправі **вийти з товариства і вимагати виплати йому вартості частки, а також подати позов до самого товариства та/або його учасників, якщо він вважає, що рішенням загальних зборів учасників товариства щодо відчуження майна**

Позови до посадових осіб

Постанова ВП ВС від 26 листопада 2019 року у справі №910/20261/16 провадження 12-118гс19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86333859>

Позов ТОВ "Компанія "Газ ресурс" до директора про стягнення 4 344 960,64 грн – збитки, завдані позбавленням позивача спеціального дозволу на геологічне вивчення надр

59. Представник відповідача у судовому засіданні, надаючи пояснення у межах доводів касаційної скарги, не зміг пояснити, з якою метою ТОВ «Компанія «Газ ресурс», від імені якого скаржник діяв як директор, відмовилося від дозволу, вартість якого складала більше як 1,5 млн гривень, на користь ТОВ «Надрагазресурс», директором та кінцевим бенефіціаром якого виступав відповідач.

Представник також не пояснив, яким чином відмова від дозволу могла покращити становище товариства, яке зі слів представника скаржника, знаходилося на час відмови від дозволу в скрутному матеріальному становищі, не отримувало прибутку, існувало за рахунок кредитів.

Позови до посадових осіб

Постанова ВП ВС від 26 листопада 2019 року у справі №910/20261/16 провадження 12-118гс19

Рішенням Господарського суду міста Києва від 15 листопада 2018 року, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 03 квітня 2019 року, позов задоволено частково; **стягнуто із ОСОБА_1 на користь ТОВ «Компанія «Газ ресурс» 1 509 600 грн збитків, що складають вартість дозволу.**

ВП ВС залишила без змін рішення судів нижчих інстанцій.

Розмежування з трудовим правом

Проблема: паралельно існують трудові і корпоративні відносини

- **Юрисдикція спорів**
- **Розмежування матеріальної відповідальності за трудовим законодавством та стягнення збитків як цивільно-правової відповідальності**

Коріння проблеми

П.3 ч. 1 ст. 20 ГПК справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, **В ТОМУ ЧИСЛІ** у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, **КРІМ ТРУДОВИХ СПОРІВ;**

Вузький підхід (директор не належить до кола осіб зазначених у п. 3 ч.1 ст. 20 ГПК + "крім трудових спорів")

Широкий підхід

- 1) враховується **"в тому числі"**, тобто перелік учасників корпоративних спорів, наведений у статті 20 ГПК, не є вичерпним,
- 2) якщо директор (інша посадова особа органу управління) оскаржує **рішення органу юридичної особи про** своє усунення, відсторонення, звільнення, призначення іншої особи на його посаду – то такі відносини мають елементи і корпоративних і трудових відносин, але вирішальними, тобто такими, що мають значення для вирішення спору по суті є корпоративні)

Відсторонення від виконання повноважень

- **припинення повноважень керівника** або іншого члена виконавчого органу **не є порушенням його трудових прав**, оскільки не обов'язково пов'язується з його звільненням;
- **якщо особа відсторонена від виконання повноважень** керівника або іншого члена виконавчого органу та обрана інша особа для тимчасового здійснення таких повноважень, **то це також не означає звільнення керівника** або іншого члена виконавчого органу, бо чинним законодавством не передбачена така підстава для звільнення (постанова ВП ВС від 10 вересня 2019 року у справі № 921/36/18 (провадження № 12-293гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85412893>

Усунення від виконання обов'язків

- **ПОЗОВ про визнання недійсним рішення наглядової ради про усунення (відсторонення) від виконання обов'язків** голови правління ПрАТ має розглядатися як **корпоративний спір** (постанова ВП ВС від 30 січня 2019 року у справі №145/1885/15-ц (провадження № 14-613цс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7968498>

Припинення повноважень керівника

У січні 2017 року ОСОБА_3 звернувся до суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» (далі - ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО») про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу та моральної шкоди.

Зміст положень частини третьої статті [99](#) та частини четвертої статті [145 ЦК України](#) треба розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства відкликати члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив.

Оскільки підставою поданого позову ОСОБА_3 **вказує недотримання вимог законодавства та установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства, що є порушенням прав учасника на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства**, то спір в цій частині за своєю правовою природою та правовими наслідками, як правильно зазначив апеляційний суд, належить до корпоративних спорів і **підлягає вирішенню господарськими судами** (постанова ВП ВС від 28 листопада 2018 року у справі № 562/304/17, провадження № 14-471цс18)

Припинення повноважень керівника

- Постанова від 16 жовтня 2019 року у справі № 752/10984/14-ц, провадження № 14-351 цс 19
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87527949>
- Голова правління оскаржує рішення загальних зборів та наглядової ради ПрАТ "Індар" про її відсторонення від виконання обов'язків, просить скасувати записи в реєстрі про призначення В.О.
- Правовідносини стосовно припинення повноважень і тимчасового відсторонення члена виконавчого органу товариства від виконання його повноважень згідно зі статтею 61 Закону України «Про акціонерні товариства» та частиною третьою статті 99 ЦК України у редакції, чинній з 1 червня 2014 року, не є відстороненням працівника від роботи у розумінні статті 46 КЗпП України. **Хоча відповідні рішення уповноваженого на їх прийняття органу товариства можуть мати наслідки і в межах трудових відносин, але визначальними за таких обставин є відносини корпоративні.**

Припинення повноважень керівника

Постанова від 29 травня 2019 року у справі № 452/970/17,
провадження № 14-157 цс 19

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82998210>

позов ОСОБА_1 до ПАТ«Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України» та ДП«Львівський облавтодор» Відкритого акціонерного товариства «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України» про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, визнання незаконними наказів про накладення дисциплінарного стягнення та відсторонення (усунення) від виконання обов'язків директора

спірні правовідносини з приводу відсторонення виникли між директором дочірнього підприємства та виконавчим органом юридичної особи-засновника, яка є роботодавцем позивача згідно з пунктом 2 контракту, тому **відносини є трудовими, а не корпоративними**

Припинення повноважень керівника дочірнього підприємства

Постанова від 14.04.2019 у справі № № 910/12217/19, провадження № 12-24гс20 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88815574> (спір про стягнення збитків з директора, а не про припинення його повноважень, втім зроблено важливі висновки)

Трудовий договір (контракт) з директором ДП «Чорноморнафтогазінвест» був укладений із ПАТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз» (учасником цього ДП з часткою 100% в статутному капіталі), але директор був зарахований до штату дочірнього підприємства, його посадові обов'язки стосувалися саме дочірнього підприємства, він отримував заробітну платню із коштів дочірнього підприємства – тому ВП ВС дійшла висновку, що **трудові відносини виникли саме між директором та дочірнім підприємством, незважаючи на те, що в трудовому договорі (контракті) було зазначене, що роботодавцем є засновник (учасник) дочірнього підприємства**

Припинення повноважень керівника

- Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 145/166/18, провадження № 14-524 цс 19
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87951359>
- ОСОБА_1 був учасником СТОВ «Поділля», а з 13 грудня 2002 року по 25 травня 2017 року - директором цього товариства, за винятком періоду з 13 травня 2015 року по 06 січня 2016 року.
- 13 травня 2015 року учасниками СТОВ «Поділля» були зареєстровані інші особи, що **провели збори засновників, на яких прийняте рішення про відкликання його з посади директора цього товариства, оформлене протоколом № 1.** На підставі вказаного протоколу видано наказ № 1 про відкликання його з посади, копія якого йому вручена не була.
- 3. Вінницький окружний адміністративний суд постановою від 16 вересня 2015 року в адміністративній справі № 802/1393/15-а, залишеною без змін судами апеляційної та касаційної інстанцій, **визнав незаконними записи про державну реєстрацію змін до складу засновників та зміну відомостей про керівника СТОВ «Поділля», зобов'язав державного реєстратора скасувати ці записи.**

Припинення повноважень керівника

Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 145/166/18, провадження № 14-524 цс 19

У лютому 2018 року ОСОБА_1 звернувся до Тиврівського районного суду Вінницької області з позовом до СТОВ «Поділля», у якому просив:

- **визнати незаконним наказ СТОВ «Поділля» від 13 травня 2015 року № 1 у частині відкликання його з посади директора цього товариства;**
- стягнути з відповідача 11 194,00 грн середнього заробітку за час вимушеного прогулу за період з 14 травня 2015 року по 16 лютого 2016 року,
- 17 760,65 грн заборгованості із заробітної плати за період із січня по травень 2017 року
- та 61 206,21 грн середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні по березень 2018 року,
- а також стягнути 19 000,00 грн відшкодування моральної шкоди.

Припинення повноважень керівника

- **Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 145/166/18, провадження № 14-524 цс 19**
- 52. Припинення повноважень члена виконавчого органу товариства за своєю правовою природою, предметом регулювання правовідносин і правовими наслідками відрізняється від звільнення працівника з роботи (тобто розірвання з ним трудового договору) на підставі положень [КЗпП України](#). Саме тому можливість уповноваженого органу товариства припинити повноваження члена виконавчого органу міститься не в приписах [КЗпП України](#), а у [статті 99 ЦК України](#), тобто не є предметом регулювання трудового права.

Припинення повноважень керівника

- **Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 145/166/18, провадження № 14-524 цс 19**
- 53. Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, звільнення, відкликання членів виконавчого органу стосується також наділення їх повноваженнями на управління товариством або позбавлення таких повноважень на управління товариством. **Хоч такі рішення уповноваженого на це органу можуть мати наслідки і в межах трудових правовідносин, але визначальними за таких обставин є корпоративні правовідносини.**

Припинення повноважень керівника

Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 145/166/18, провадження № 14-524 цс 19

58. Разом з тим вимоги позивача про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні, які можуть бути предметом трудового спору, є похідними від вимог щодо правомірності припинення його повноважень та, відповідно, не можуть бути у цій справі розглянуті до вирішення первісної вимоги.

Припинення повноважень керівника

Постанова ВП ВС від 13 листопада 2019 року у справі №146/616/15-ц <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86206225>

26. У касаційних скаргах ОСОБА_70 і ОСОБА_1 стверджують, що спір слід розглядати за правилами цивільного судочинства, оскільки **він пов'язаний зі створенням, діяльністю іншого суб'єкта господарювання, аніж господарське товариство**, а також із управлінням таким суб'єктом, тоді як господарський суд розглядає вимоги, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням тільки господарського товариства.

30. **28 березня 2014 року** набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 10 жовтня 2013 року № 642-VII. Згідно з підпунктом 1 пункту 3 цього Закону пункт 4 частини першої статті 12 ГПК України викладено у новій редакції, відповідно до якої господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах **між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами)**, у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів (близький за змістом припис передбачає пункт 3 частини першої статті 20 ГПК України у редакції, чинній на час розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду).

Припинення повноважень керівника: остання практика КЦС

**Постанова від 25 березня 2020 року у справі №
127/24523/1 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88522429>**

Позивач звернувся до суду з позовом про визнання незаконним звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. ВС закрит провадження у справі посилаючись на те, що спір є корпоративним.

Припинення повноважень керівника: остання практика КЦС

Постанова від 17 березня 2020 року у справі № 676/295/17-ц
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88265184>

У січні 2017 року ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до Приватного підприємства «Леон-Агро-2011» (далі - ПП «Леон-Агро-2011»), ОСОБА_2 про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати, компенсації втрат частини заробітної плати у зв'язку із порушенням строків її виплати та відшкодування моральної шкоди.

Свої позовні вимоги позивач обґрунтовував тим, що 01 серпня 2012 року між ним та ПП «Леон-Агро-2011», в особі засновника ОСОБА_4 укладений контракт, на підставі якого виданий наказ № 1 про призначення його директором вказаного підприємства. 26 серпня 2014 року у зв'язку із закінченням терміну дії контракту позивач звільнений із посади директора підприємства з одночасним переведенням **на посаду заступника директора підприємства**. Наказом директора ПП «Леон-Агро-2011» від 01 грудня 2015 року № 10 його звільнено з посади заступника директора ПП «Леон-Агро-2011».

Суд розглянув цей спір як трудовий (у межах доводів касаційної скарги)

Стягнення збитків з керівника

п.12. ч. 1 ст. 20 ГПК

справи у спорах **між юридичною особою та її посадовою особою** (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) **про відшкодування збитків**, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

Стягнення збитків з керівника

Постанова ВП ВС від 11 грудня 2019 року у Справі № 638/15118/16-ц, Провадження № 14-329цс19

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86435690>

Зі змісту позовної заяви вбачається, що позивачу завдано збитків унаслідок неповернення належного йому на праві власності автомобіля, яким користувався відповідач під час перебування на посаді генерального директора товариства.

Таким чином, правовідносини, які виникли між ТОВ «Славія» та ОСОБА_1 щодо відшкодування збитків, завданих неповерненням автомобіля, стосуються дій або бездіяльності відповідача під час здійснення своїх повноважень як посадової особи. Вказані правовідносини за своєю суттю є господарськими, хоч і виявлені після звільнення ОСОБА_1 з посади генерального директора цього товариства. Викладене свідчить про те, що спір підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Стягнення збитків з керівника

Постанова від 14.04.2019 у справі № № 910/12217/19, провадження № 12-24гс20 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88815574>

- 33.** Наявність трудових відносин між власником (учасником, акціонером) юридичної особи та посадовою особою цієї юридичної особи не впливає на визначення юрисдикції спорів за позовом власника (учасника, акціонера) до такої посадової особи щодо відшкодування збитків, завданих юридичній особі діями або бездіяльністю посадової особи, поданим власником (учасником, акціонером) в інтересах юридичної особи. Такі спори підлягають розгляду господарськими судами відповідно до пункту 12 частини першої статті [20](#), частини першої статті [54 ГПК України](#).
- 34.** Згідно із частиною другою [статті 54 ГПК України](#) зазначена юридична особа набуває статусу позивача, але не вправі здійснювати свої процесуальні права та обов'язки без згоди власника (учасника, акціонера), який подав позов. Посадова особа, до якої пред'явлений позов, не вправі представляти юридичну особу та призначати іншу особу для представництва юридичної особи в даній справі. Таким чином, власник (учасник, акціонер) юридичної особи є представником юридичної особи у такому спорі відповідно до норми закону (законне представництво) і для такого представництва йому не потрібні інші правові підстави (договір чи довіреність).

Стягнення збитків з керівника (арбітражний керуючий)

Постанова ВП ВС від 22 жовтня 2019 року у справі № Б15/101-08,
провадження № 12-27гс19

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86002021>

- 30.** Водночас Велика Палата Верховного Суду **не погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що такі спори підлягають розгляду в суді цивільної юрисдикції**, мотивованого тим, що станом на день звернення Величка В.Ю. із цією заявою ОСОБА_1 вже не був ліквідатором Управління та не мав статусу фізичної особи - підприємця.
- 31.** У своїй заяві ліквідатор Управління Величко В.Ю., оскаржуючи дії ОСОБА_2, просить стягнути з останнього як з особи, яка раніше виконувала обов'язки ліквідатора Управління, кошти, витрачені на користь третіх осіб, без доказів їх цільового використання. Фактично ця заява Величка В.Ю. спрямована на відшкодування Управлінню збитків, заподіяних діями його посадової особи. **Тобто існує спір між юридичною особою та її посадовою особою, повноваження якої припинені, про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями такої посадової особи.**
- 39.** Виходячи з викладеного, суд апеляційної інстанції мав зробити висновок, що **спір підлягав вирішенню в порядку позовного провадження за правилами господарського судочинства**, які були чинними на час звернення Управління в особі його ліквідатора до суду.

Стягнення збитків з керівника

(арбітражний керуючий)

Постанова ВП ВС від 22 жовтня 2019 року у справі № Б15/101-08, провадження № 12-27гс19 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86002021>

40. Велика Палата Верховного Суду також звертає увагу на те, що після ухвалення рішення господарським судом апеляційної інстанції законодавство було змінено, зокрема 21 жовтня 2019 року набрав чинності Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. У пункті 4 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу України з процедур банкрутства встановлено, що з дня введення в дію цього Кодексу подальший розгляд справ про банкрутство здійснюється відповідно до положень цього Кодексу незалежно від дати відкриття провадження у справі про банкрутство, крім справ про банкрутство, які на день введення в дію цього Кодексу перебувають на стадії санації, провадження в яких продовжується відповідно до Закону про банкрутство.

42. Таким чином, виходячи із положень законодавства України, чинного на момент ухвалення рішення Великою Палатою Верховного Суду, позов Управління до ОСОБА_2 (як посадової особи Управління, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків має розглядатися господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство. **Якщо на момент звернення Управління з відповідною позовною заявою справа про банкрутство Управління буде закрита з підстав, передбачених статтею 90 Кодексу України з процедур банкрутства, а Управління не буде припинене як юридична особа, то такий позов підлягатиме розгляду судом господарської юрисдикції на підставі пункту 12 частини першої статті 20 ГПК України**

Стягнення збитків з керівника банку

Постанова ВП ВС від 11 вересня 2019 року у справі № 757/75153/17-ц,
провадження № 14-381цс19

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84573763>

- Велика Палата Верховного Суду вважає, що оскільки Фонд на час ліквідації банку здійснює управління та розпорядження його майном, що за своєю суттю властиво для власника юридичної особи, **спір між Фондом і посадовими особами банку про відшкодування заподіяної третій особі шкоди має розглядатися за правилами господарського судочинства.**
- Окрім того, предметом перевірки національними судами у цій справі є акти (рішення) органів управління банку та їх посадових і службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, а також господарські операції банку, що відповідає завданню саме господарського судочинства.

Стягнення збитків з керівника банку

Постанова ВП ВС від 11 вересня 2019 року у справі № 757/75153/17-ц,
провадження № 14-381цс19

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84573763>

- Велика Палата Верховного Суду вважає, що суд апеляційної інстанції обґрунтовано визнав, що **позов Фонду до відповідачів як пов'язаних у розумінні статті 52 Закону № 2121-ІІІ ПАТ «Банк Форум» осіб за своїм суб'єктним складом (справа у спорі між юридичною особою та її посадовими особами, повноваження яких припинені у зв'язку із розпочатою процедурою ліквідації банку) відноситься до юрисдикції господарських судів**, у зв'язку із чим правильно закрив провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України (у редакції від 03 жовтня 2017 року), роз'яснивши позивачу право на звернення до належного господарського суду.
- Аналогічні висновки викладені Великою Палатою Верховного Суду у постановах від 19 червня 2018 року у справі № 14-204цс18, від 31 жовтня 2018 року у справі №14-404цс18 і підстав для відступу від них не вбачається.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!